

Toespraak Gerdi Verbeet

Contactdag Vriendenkring Neuengamme

Nunspeet, 29 oktober 2016

*Gedenk, die deze woorden leest
Mijn makkers in de nood,
En die hun nastaan 't allermeest,
In hunne ramspoed groot,
Gelijk ook wij hebben gedacht
Aan eigen land en volk,
Er komt een dag na elke nacht,
Voorbij trekt ied're wolk.*

Misschien herkent u deze strofe uit het gedicht *De achttien doden* van Jan Campert. Het gedicht gaat over achttien verzetsstrijders, vijftien Geuzen en drie Februaristakers, die in hun cel op hun executie wachten. Jan Campert is, zoals u wellicht weet, vermoord in Neuengamme.

Wat mij zo bijzonder raakt in deze strofe, is de laatste regel. *'Er komt een dag na elke nacht, Voorbij trekt ied're wolk'*. Het is een onvoorwaardelijke keuze voor optimisme en hoop. Zelfs de moord op achttien van zijn makkers, zijn kameraden, kon die levensovertuiging niet breken. We zijn het aan hem verplicht, en al die andere mensen die in Neuengamme zijn omgekomen, te blijven gedenken.

Of zoals Campert zegt in zijn gedicht:

'Gedenk, die deze woorden leest, Mijn makkers in de nood'.

Herdenken is een collectief ritueel en draagt bij aan de nationale verbondenheid. Herdenken doen we op 4 mei, maar ook door het jaar heen: Bijvoorbeeld op 14 mei het bombardement van Rotterdam, de Februaristaking op 24 februari, de Holocaustherdenking op de laatste zondag van januari en elk jaar in oktober de herdenking van de razzia in Putten, een herdenking die zo nauw verbonden is met Neuengamme.

In 2010 heb ik met een delegatie uit de Tweede Kamer het concentratiekamp Neuengamme bezocht. Dit bezoek heeft veel indruk op mij gemaakt. Neuengamme is een bijzonder kamp. Het kamp waar de meeste niet-Joodse gevangenen zaten. Het was zogenaamd geen vernietigingskamp, maar slavenarbeid en ontberingen in de tientallen 'Aussenlager' zorgden ervoor dat zelfs gezonde jonge mannen en vrouwen het niet overleefden. Met andere woorden Vernichtung durch Arbeit. Tussen de Bevrijding en thuiskomst is 30% van de gevangenen alsnog overleden, zo slecht was men er aan toe.

De heren Van der Liet, Alosery en Bos hebben het overleefd. Heel fijn dat u hier vandaag bent en dank voor uw inzet het verhaal van Neuengamme levend te houden. Het persoonlijk verhaal van iemand die de oorlog aan den lijve heeft ondervonden is de meest indringende manier om iets te begrijpen van wat oorlog met mensen doet. Daarover vertellen is niet altijd eenvoudig. Velen wilden hun kinderen niet belasten met hun verdriet. Kleinkinderen durven vaak wel spontaan vragen te stellen aan hun opa of oma en zo wordt het verhaal toch nog verteld.

Herdenken en herinneren is niet mogelijk zonder de inzet van vrijwilligers. Ook de Nationale Herdenking op de Dam kan niet zonder de inzet van honderden vrijwilligers. Daar moeten we dankbaar voor zijn.

Iedereen die zich inzet voor herdenken van de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog en het vieren van de Bevrijding is in mijn ogen een bondgenoot in het hooghouden van onze democratie en rechtsstaat, van onze open en vrije samenleving. Wij maken deel uit van een bevoorrechte samenleving in een welvarend land in een zeer instabiele wereld. Een samenleving waar mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, een veilige haven zochten en zoeken. Ik hoop dat ze die bij ons altijd zullen blijven vinden.

We leven in een maatschappij waarin het herdenken van de oorlogsslachtoffers op 4 mei niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Jongeren van wie de ouders niet in Nederland zijn geboren krijgen de verhalen over de oorlog en de traditie van herdenken en vieren niet van huis uit mee. Op de basisschool krijgen de meeste kinderen vaak nog wel les over de oorlog, maar vaak vallen 4 en 5 mei in de vakantie en dan beklijft de kennis niet als er thuis geen aandacht voor is.

Het komend jaar richten we ons speciaal op studenten op het MBO. Zij hebben na de basisvorming meestal geen geschiedenisles meer gehad. Samen met de docenten burgerschap willen we deze jongeren, voordat ze gaan stemmen, nog een keer doordringen van de waarde van het leven in een democratische rechtsstaat, in vrede en vrijheid.

Nieuwe tijden vragen echt om een nieuwe aanpak. In de Toekomstvisie *Kom vanavond met verhalen...* heeft het Nationaal Comité duidelijk de ambitie 4 en 5 mei te verbinden. Het besef van de waarde van leven in vrijheid te versterken door het verhaal van onvrijheid te vertellen. We proberen zo te bereiken dat ook jonge mensen en nieuwe inwoners zich

meer betrokken voelen bij 4 en 5 mei. Dit heeft geleid tot aanpassingen op het programma. Graag laat ik u kort een paar veranderingen zien.

[Video van getuigenissen in de Nieuwe Kerk en op de Dam]

Zoals u kunt zien is het persoonlijk verhaal en de overdracht van het verhaal van generatie op generatie nadrukkelijk een onderdeel geworden van de nieuwe opzet. Deze meer persoonlijke en toegankelijke benadering is ook de opzet voor de 5 mei-lezing. Daarmee is de 5 mei-lezing geschikt geworden voor live televisie, zodat we veel meer mensen kunnen bereiken.

We staan voor een grote opgave. Niemand kan het alleen. We moeten elkaar opzoeken, van elkaar leren en waar mogelijk samenwerken. Binnen onze sector is het Platform Herinnering Tweede Wereldoorlog gevormd. Het NIOD, de Oorlogsgravenstichting, de Stichting Musea en Herinneringscentra '40-'45 (SMH), Liberation Route Europe en het Nationaal Comité 4 en 5 mei werken samen om de herinnering aan de oorlogsjaren levend te houden. We werken ook aan een nieuw digitaal platform: *tweedewereldoorlog.nl* en maken afspraken over jaarthema's. In 2018 is het gezamenlijke thema verzet. Een thema waarbij ook het verhaal van Neuengamme een plaats krijgt. Het digitale monument voor de Nederlandse slachtoffers dat ik net heb gelanceerd is een prachtig initiatief dat laat zien waarom samenwerken zo belangrijk is. De Oorlogsgravenstichting en Vriendengroep Neuengamme hebben de handen ineen geslagen, en gezamenlijk deze website gemaakt. Er is nu één overzicht van alle Nederlanders die gevangen hebben gezeten in Neuengamme. Niet alleen degenen die gestorven en vermoord zijn,

maar ook die het overleefd hebben, zijn in dit digitale monument opgenomen.

Ik ben begonnen met Jan Campert en wil ook met hem afsluiten. Vorige week schreef zijn zoon Remco in zijn zaterdagse column in de Volkskrant dat hij bezig is met een zo autobiografisch mogelijk verhaal over de oorlog te schrijven: “Nu ik oud ben komt de oorlog elke dag bij me terug. Het zijn de belangrijkste jaren van mijn leven geweest. Ze hebben me gevormd.”

Hij citeert een prachtig gedicht uit de reeks sonnetten voor Cynara die zijn vader kort voor zijn dood schreef.

Ik citeer:

*Hierop ben ik voortaan aangewezen:
dit klein bestek van bed en kabinet,
het duister waar niemand op mij let
en ik alleen ben met mijn vreugden en vreezen.*

*Als met den nacht de sterren zijn gerezen
De maan zich aan de hemelkoepel zet,
begint de samenspraak, die onverlet
voortduurt en mij voor even doet genezen.*

*Sterren en duister en de stille woorden
tot de gedroomde aan mijn rechterzij,
een tederheid die zij zelfs niet verstoorde,
want die geen tweede aanwezigheid verdraagt,*

*totdat de dag zich gruwelijk wreekt aan mij,
mijn Schikgodin, die in het Oosten daagt.*

En dan sluit de 88-jarige Remco af met de ontroerende woorden:
“Genoeg (enfin, nooit genoeg) over mijn vader. Velen van ons zullen dat
gevoel beamen.”

Ik dank u voor de aandacht.